

the session of administration of the Vitebsk Regional committee of Belarusian communist party from April 14th 1959. Question "About the shortcomings by the revision of the production's norms on the silk-waving plant"]. SAVR. Fund 1-p. Invent. 5. Act. 24. S. 135-137. (in Belorussian).

10. Pushkin I.A. (2018). *Zlouzhevanni uladai u praliki u kadravai palitytsy BSSR u 1970–1980 (na prykladze Gomelskai, Vitsebskai i Magileuskai oblastsei)* [Abuse of power and errors in personals' policy in BSSR in 1970–1980 (on the examples of Gomel, Vitebsk and Mogilev Regions)]. *Kadravaia i antykaruptsiinaia palityka*

jak faktary razvitiia gramadzianskai suspolnasts: zbornik navykovykh prats Mizhnar. navuk.-prakt. kanf. Mahileu, 24-25 maia 2018 goda [Personal and anti-corruption policy as a factor of development of civil society: collective work of the participants of international of scientific-and-practical conference. Mogilev 2018, May 24-25]. / I. A. Pushkin; Yu.M. Bubnau (eds.). Mahileu: MDUKh. 2-42. (in Belorussian).

УДК 930.2(092)(477.5)“1816/1834”

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2019.24.8>

Богдан Вуйко

аспірант кафедри історії та культури України,
ДВНЗ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди

ORCID: 0000-0002-9296-6042
Email: mega-bogdan59@ukr.net

ПОДОЛАННЯ НОВІТНЬОЮ УКРАЇНСЬКОЮ ІСТОРІОГРАФІЄЮ УПЕРЕДЖЕНОСТІ РАДЯНСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ ЩОДО ВИСВІТЛЕННЯ ПОСТАТІ М. Г. РЕПНІНА

Анотація. У статті простежено подолання новітньою українською історіографією упередженості радянських дослідників щодо висвітлення постаті М. Г. Рєпніна. Встановлено, що з ідеологічних міркувань радянські дослідники мало писали про представників правлячої еліти імперської доби. Генерал-губернаторська форма правління висвітлювалася лише як реакційна, груба сила самодержавства та кріпосної системи у регіонах. У такому ж контексті розглядалася й посада військових губернаторів. До уваги не бралися індивідуальні риси військових управителів, не досліджувалися матеріали, які розкривали їхній світогляд, громадсько-політичні переконання. Їхнє бачення перспектив розвитку ввіреного краю розглядалася виключно з упереджених класових позицій. Доведено, що позитивним моментом новітньої української історіографії стало те, що при залученні нової джерельної інформації вона спростувала радянський підхід у ставленні до генерал-губернаторів як до царських сатрапів, які намагалися лише зберегти самодержавство у віддалених регіонах Російської імперії. Звернення до головних постатей генерал-губернаторів, їхніх індивідуальних рис, дало змогу сучасним дослідникам перервати традицію радянської історіографії у цьому питанні. Генерал-губернаторська форма правління і самі урядовці розглядаються вже як посередники у налагодженні конструктивних відносин між центром та регіонами. Так, основна діяльність генерал-губернаторів, у тому числі і М. Г. Рєпніна, переконані дослідники, була спрямована на користь регіонів. Важливим досягненням новітньої української історіографії стало і те, що вийшли праці, спеціально присвячені постаті генерал-губернатора Малоросії М. Г. Рєпніна. Сучасні дослідники переконані, що М. Г. Рєпнін був видатною особистістю не лише для свого часу, але й значною мірою випереджав його. Його світогляд і реальні справи не вписувалися в загальноприйняті на той час імперські канони, а намагання європеїзувати ввірений йому регіон, став тим фактором, який зрештою призвів до його відставки та звинувачення у прагненні до автономізму.

Ключові слова: М. Г. Рєпнін, генерал-губернатор, Лівобережна Україна, радянська історіографія, новітня українська історіографія.

Bohdan Vuyko

Postgraduate student, Department of History and Culture of Ukraine,
Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University

OVERCOMING BY UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY PREDICTIONS OF SOVIET RESEARCHES IN THE COVERAGE OF M. REPIN'S FIGURE

Abstract. The article traces the overcoming of the modern Ukrainian historiography of the bias of the Soviet researchers on the coverage of the figure of M.G. Repnin. It is established that, for ideological reasons, Soviet scholars wrote little about representatives of the ruling elite of the imperial era. The governor-general form of government was only highlighted as a reactionary, brute force of autocracy and serfdom in the regions. The position of military governors was considered in the same context. The individual traits of the military governors were not taken into account, materials that revealed their worldview, socio-political beliefs

were not examined. Their vision of the prospects for the development of a trusted region were considered solely from prejudiced class positions. It has been proved that the positive moment of the recent Ukrainian historiography was that when it came to new source information, it overcame the Soviet approach to treating governors-general as tsarist satraps who tried only to preserve autocracy in the remote regions of the Russian Empire. The appeal to the chief figures of the Governor-General, their individual traits, has enabled modern scholars to break the tradition of Soviet historiography in this matter. The governor-general is a form of government, and government officials themselves are seen as intermediaries in establishing constructive relations between the center and the regions. Thus, the main activity of Governors-General, including M. G. Repnin, convinced researchers, was directed to the benefit of the regions. An important achievement of modern Ukrainian historiography was the fact that the works specifically dedicated to the figure of the Governor-General of Little Russia M.G. Repnin came out. Modern researchers are convinced that M. G. Repnin was an outstanding personality not only for his time, but also to a great extent ahead of him. His worldview and realities did not fit into the generally accepted imperial canons at that time, and the effort to Europeanize his entrusted region became the factor that ultimately led to his resignation and accusation of striving for autonomy.

Keywords: M. G. Repnin, Governor-General, Left Bank Ukraine, Soviet historiography, modern Ukrainian historiography.

Постановка проблеми. З відновленням української державності у 1991 р. перед українською історичною наукою постало нагальне завдання щодо подолання тоталітарної спадщини в галузі гуманітаристики. Адже понад пів століття радянські вчені змушені були працювати під тиском спецслужб КДБ, які не лише здійснювали нагляд за науковими дослідженнями, але й їх затверджували та контролювали. Співробітники спецвідділу КДБ пропонували лише важливі для тоталітарної системи історичні проблеми, які радянські науковці мали розробляти. Проблема щодо постаті М. Г. Рєпніна не була серед пріоритетних, оскільки його аристократичне походження та сфера діяльності не вписувалася в загальноприйняті для радянської гуманітаристики класові канони. У зв'язку з цим, спеціальних праць, присвячених М. Г. Рєпніну, не було написано. Але у тих небагатьох дослідженнях радянської доби він подавався виключно з класових позицій – як реакціонер й імперський сатрап, який сприяв укріпленню кріпосницької системи й самодержавства в Російській імперії.

Аналіз досліджень і публікацій. Праці, які вийшли з-під пера радянських дослідників, присвячувалися, головним чином, політичним інститутам самодержавної Росії, структурною частиною яких і були в першій половині XIX ст. генерал-губернаторства. З ідеологічних міркувань радянські дослідники мало писали про представників тогочасної правлячої еліти, адже постать М. Г. Рєпніна була її яскравим уособленням. Крім того, особливістю радянської історіографії було й те, що історією магістральних проблем часів самодержавства, займалися переважно історики з Москви або Ленінграда [3; 4; 6]. Українським дослідникам було поставлено табу на проблеми подібного ґтибу і лише у 80-х рр. XX ст. виходять праці, у яких досліджуються політичні інститути Російської імперії на теренах України [1].

У новітній період з'явилися роботи, спеціально присвячені М. Г. Рєпніну, в контексті яких науковці більш детально досліджували й історіографію проблеми. Історіографічний огляд літератури, присвячений постаті генерал-губернатора Малоросії М. Г. Рєпніна докладно викладений у працях В. С. Шандри [19], Н. О. Конопки [9], а також в узагальнюючих історіографічних та історіософських посібниках [7; 15] тощо. Водночас комплексних робіт,

у яких історіографія заявленої проблеми стала об'єктом й предметом дослідження, допоки немає, тому ми хочемо заповнити цю важливу лакуну.

Мета статті – висвітлити внесок українських дослідників новітнього періоду в подолання упередженості радянської історіографії щодо висвітлення постаті М. Г. Рєпніна.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Зважаючи на класову нетерпимість радянської історичної науки до імперського періоду, який вона кваліфікувала як частину історії народів СРСР, і той час та простір, коли жив і діяв російський військовий, державний діяч, генерал від кавалерії (1828), малоросійський генерал-губернатор з 1816 по 1834 рр. [12], князь М. Г. Рєпнін (1778 – 6 (18) січня 1845) розглядався упереджено та з долею сарказму. Мовляв, усі законодавчі ініціативи, реформи робилися виключно з позицій інтересів правлячого класу, генерал-губернаторська форма правління висвітлювалася лише як реакційна, груба сила самодержавства і кріпосної системи на місцях. У такому ж контексті розглядалася й посада військових губернаторів. До уваги не бралися індивідуальні риси військових управителів, не досліджувалися матеріали, які розкривали їхній світогляд, громадсько-політичні переконання. Їхнє бачення перспектив розвитку ввіреного краю, розглядалися виключно з упереджених класових позицій.

Перша робота, яка заслуговує на увагу, – це дослідження А. В. Предтеченського «Очерки общественно-политической истории России первой четверти XIX в.» (1957) [16]. Варто відзначити, що хоча праця вийшла в світ у період правління М. Хрущова, але автор намагався відійти від догматичних схем у викладенні цінного історичного наративу, і в цьому полягає її історіографічна цінність. Крім того, дослідження А. В. Предтеченського важливе концептуальним осмисленням визначення терміна «політики уряду Олександра І», увагою до прийнятих ним законів, їх реалізації на теренах Російської імперії. Дослідник розглядає місце генерал-губернаторів як чиновників вищого рангу в імперії та раціонально оцінює нездійснені проекти олександрівського часу. Оскільки активним прихильником цих реформ був генерал-губернатор М. Г. Рєпнін, то його наміри і дії були спрямовані на їх впровадження. Головною метою цих реформ, як зазначає російська дослідниця Т. Н. Жуковська [5], було обґрунтування магістральних

напрямок реформування: поступове скасування кріпосного права, поширення цивільних прав і права власності на основну масу населення, що, зрештою, дало можливість обмежити самодержавство законодавчо на користь загальностанового представництва [5].

У низці праць радянських дослідників діяльність генерал-губернатора М. Г. Рєпніна згадувалася лише в контексті вивчень взаємин центрального уряду з органами місцевого управління [3; 4; 5], а також розглядалася побіжно в узагальнюючих монографіях, присвячених історичному розвитку генерал-губернаторської форми врядування [8].

Варто зазначити, що виклад матеріалу в цих роботах був схематичний, побудований традиційно за класовими канонами радянської історичної науки. Нових оцінок, концептуальних підходів щодо аналізу політичних інститутів самодержавної Росії, місцевих органів державних закладів, генерал-губернаторської форми правління в роботах не спостерігалось. Водночас, цінність цих праць полягає в тому, що, приміром, московські вчені П. А. Зайончковський [6], Н. П. Єрошкін [3; 4] маючи доступ до архівних матеріалів XIX ст., змогли проаналізувати та оприлюднити велику кількість документів щодо сутності самодержавства та його політичних інститутів, як у метрополії, так і на периферії. Але Лівобережжя Україна загалом, і урядування М. Г. Рєпніна зокрема, практично залишилися поза увагою московських дослідників, це було пов'язано з тим, що московська історична наука нехтувала проблемами так званих околиць імперії, а насправді її колоніальних територій. На такий підхід щодо вирішення наукових завдань впливав і фактор цензури, оскільки історична наука в СРСР працювала під жорстким контролем відповідальних органів (ідеологічні відділи Центрального Комітету Комуністичної Партії Радянського Союзу, спеціальних відділів Комітету Державної Безпеки тощо). У зв'язку з цим, пересічні науковці змушені були неухильно виконувати їхні настанови, тому досягнення всіх інституцій та їх представників імперського періоду подавалися виключно з негативної точки зору.

У другій половині 80-х р. XX ст. в СРСР у зв'язку з лібералізацією політичного, економічного, культурного й наукового життя активізувалися науковці у напрямку вивчення архівних джерел щодо діяльності провідних особистостей імперської доби. У цей період була підготовлена монографія московського історика С. В. Мироненка «Самодержавие и реформы. Политическая борьба в России в начале XIX в» (1989), яка заслуговує на особливу увагу [13]. Автор вперше детально дослідив проблему взаємовідносин Олександра I та М. Г. Рєпніна у справі реалізації задумів імператора щодо можливості активізувати малоросійське дворянство у напрямку ліквідації кріпосної системи. Науковий інтерес представляє залучений дослідником джерельний матеріал, передусім, мемуарного характеру та біографій видатних персоналій політичної верхівки поч. XIX ст.,

значна кількість яких оприлюднювалася вперше. У монографії висвітлювалася складна картина політичної боротьби в першій половині XIX ст.: спроба вирішення самодержавним урядом селянського питання. На думку автора, важливу роль у намаганнях Олександра I розв'язати це питання відіграв військовий губернатор Малоросії М. Г. Рєпнін, довірена особа імператора. Детально простеживши процес їхньої співпраці, логічним завершенням якої стало згорання цього проекту, автор прийшов до логічного висновку про те, що саме самодержавна сутність Олександра I не дозволяла взяти на себе ініціативу у розв'язанні селянського питання. А М. Г. Рєпнін, у свою чергу, хоча й відрізнявся ліберальним світоглядом, теж виявився не готовий взяти на себе відповідальність та ініціювати знизу повне звільнення селян з кріпосної залежності. Ознайомившись детально з біографією і відгуками про Олександра I людей з його оточення та характером вчинків імператора, з міркуваннями С. В. Мироненка важко не погодитися.

Лібералізація радянської історичної науки позитивно вплинула й на українських дослідників, які активно долучилися до вивчення історії України імперського періоду. Силами провідних учених Інституту історії НАН України був підготовлений збірник документів і матеріалів про селянський рух в Україні, який охоплює й період урядування М. Г. Рєпніна [17]. Одним з перших дослідників, який звернув увагу на історію й діяльність генерал-губернаторств і військових губернаторств був М. І. Бутич [1]. Важливо те, що в його дослідженні є сюжети про генерал-губернатора М. Г. Рєпніна. Водночас, нові матеріали, оприлюднені дослідниками у другій половині 80-х рр. XX ст. про діяльність державних інституцій часів генерал-губернаторства Лівобережної України М. Г. Рєпніна, не змінили концептуального підходу до вивчення цього періоду, він і надалі у дослідженнях асоціювався із самодержавством та кріпосною системою, у такому ж ключі розглядалася й постать військового губернатора.

З відновленням Україною своєї незалежності вітчизняні науковці позбулися тоталітарного контролю й нарешті отримали можливість працювати в архівних фондах, що дало змогу їм на повну силу задіяти увесь свій інтелектуальний потенціал. Це посприяло відновленню їхнього інтересу до біографій відомих діячів різних часових періодів, які залишили після себе конструктивні, передові ідеї чи справи, але про яких за радянських часів з класових міркувань історики воліли не писати. Серед таких діячів був і російський сановник, військовий губернатор Лівобережної України М. Г. Рєпнін.

Особливістю новітньої української історіографії в цій сфері стало те, що науковці у своїх роботах спростували застарілі компартійно-класові оцінки, підходи та схеми щодо вивчення імперського періоду. Замість класових оцінок були задіяні новітні теоретичні й методологічні підходи та принципи, які базувалися на історичному підході та цивілізаційних, загальнолюдських засадах й пріоритетах у вирішенні

наукових завдань. Такий підхід дав змогу побороти міфи й кліше радянської історіографії щодо імперського періоду, більш глибоко розглянути його набутки, реформи, ідеї, видатних й відомих персоналій, які довгий час були у забутті, зважаючи на їхнє дворянське походження.

Нове бачення щодо розв'язання наукових завдань запропонували вчені в узагальнюючих монографіях, підручниках, посібниках для вищої школи. Так, у 1998 р. побачив світ перший посібник з української історіографії [7], автори якого вважають, що М. Г. Рєпнін сприяв розвитку історичних досліджень у першій половині XIX ст. Як справедливо зазначають дослідники, що «... саме за сприяння князя було написано синтезовану працю з історії України Д. Бантишем-Каменським, якому він дозволив опрацювати родинний архів, матеріали з архіву Малоросійської колегії, що зберігалися при Чернігівському губернському правлінні, а також успадковані від батька численні збірки матеріалів» [7, с. 174].

Цікаві історіософські міркування щодо прогресивного впливу М. Г. Рєпніна на розвиток історичної думки XIX ст. зустрічаємо і в праці В. А. Потульницького [15]. На його думку, саме за сприяння князя М. Г. Рєпніна-Волконського, який залучив до написання історії Малоросії представників української аристократії – традиціоналіста Д. Бантиша-Каменського, Я. Марковича, творчість яких розвивалася під впливом філософських основ європейської історіографії доби Просвітництва, в I половині XIX ст. утвердилася державно-автономістична концепція бачення минулого і майбутнього Малоросії [15, с. 262].

Також дослідники оприлюднили низку оригінальних праць про інститут генерал-губернаторства та Малоросійське генерал-губернаторство, в контексті яких дослідили життя та політичну діяльність князя М. Г. Рєпніна. Так, науковець С. П. Дремлюга [2] спеціально зупинився на діяльності російського сановника в Україні і розглядає М. Г. Рєпніна не тільки як адміністратора, а, насамперед, як громадського діяча та аргументовано доводить тезу про його вагомий внесок у суспільно-політичну думку України I половини XIX ст. Автор стверджує, що за сприяння князя було створено політичний гурток. Проте ми дотримуємося позиції дослідниці В. С. Шандри про те, що питання про існування гуртка князя М. Г. Рєпніна – Волконського є неправомірним, оскільки «гурток, як поняття, належить пізнішому часу і передбачає певну конспіративність, а конспіратором М. Г. Рєпнін не був» [18, с. 24].

Спеціальну увагу діяльності М. Г. Рєпніна у різних сферах приділено в низці досліджень В. С. Шандри, які вилилися у ґрунтовну монографію «Малоросійське генерал-губернаторство, 1802-1856: функції, структура, архів» (2001). В окремому розділі цієї праці подана біографія князя та проаналізовані конструктивні заходи і форми діяльності на посаді головного сановника Малоросії, яку він обіймав упродовж 19 років. Опрацювавши значну кількість

архівної, мемуарної та історичної інформації, дослідниця комплексно розглядає його ліберальні заходи, спрямовані на оновлення і європеїзацію Лівобережної України, акцентуючи увагу на тому, що досить часто його енергійні намагання обстоювати інтереси краю, не збігалися з намірами столичних міністрів [19, с.19]. В. С. Шандра намагається неупереджено підійти до обраної проблеми і занепокоєна тим, що деякі історики позбавлені уваженості в цьому питанні, і тому породжують хибні уявлення про М. Г. Рєпніна, зокрема, не враховують його вплив на процес толерантної інтеграції Малоросії у склад Російської держави. Інші створюють про нього нові міфи, які проникають до деяких вузівських підручників [19, с. 24].

Спеціальну увагу вивченню життя й діяльності генерал-губернатора Малоросії М. Г. Рєпніна приділено в розвідках Н. О. Конопки, яка застосувала комплексний підхід до студіювання його постаті та врешті в 2007 р. захистила кандидатську дисертацію на тему: «Малоросійський військовий губернатор Микола Григорович Рєпнін» [9]. У роботі Н. О. Конопки значна увага приділена головним напрямом діяльності М. Г. Рєпніна, зокрема, його спробам відновити права колишнього українського шляхетства, створити добровільне козацьке військо, відношенню до масонського та декабристського рухів, ставленню до сільського й міського населення малоросійських губерній, впливу на громадсько-культурні процеси, що відбувалися на цих територіях. Також дослідниця показала, хто з його кола осіб, мав вплив на формування світоглядних позицій генерал-губернатора і зумовлював певну специфіку його управління українськими землями.

Значення постаті М. Г. Рєпніна в українській історії є актуальною проблемою в сучасних умовах. Особливо це стосується гібридної агресії Російської Федерації проти України, яка є комплексною і включає у себе також й інформаційну та інтелектуальну складову. Російська Федерація при допомозі п'ятої колони на чолі з В. Медведчуком, що засідає у Верховній Раді та володіє широким інформаційним контентом, маніпулює вітчизняною історією й намагається привласнити частину українського спадку. Тому у спротив гібридній агресії Кремля долучилися українські інтелектуали. Зважаючи на феномен особи М. Г. Рєпніна в історії України першої половини XIX ст., дослідники з позицій сьогодення намагаються переосмислити та популяризувати його громадсько-політичні, економічні, культурницькі погляди. Так, у щоденній загальнонаціональній газеті «День» була оприлюднена стаття відомого вченого-філолога П. Кралюка «Покровитель українських автономістів» (2019) [10], присвячена аналітичному осмисленню поглядів і діяльності М. Г. Рєпніна на території колишньої Гетьманщини. П. Кралюк вважає, що «...для того, щоб «запрацювали» ідеї, потрібні не

лише особистості, здатні їх продукувати. Потрібне ще середовище, де б ці ідеї знайшли своїх adeptів. Потрібна також «атмосфера», яка сприяла просуванню ідей у цьому середовищі» [10, с. 20]. Як вірно стверджує дослідник: «Одну з головних ролей у створенні сприятливих умов для поширення української ідеї відіграв Микола Рєпнін-Волконський» [10, с. 20]. Актуальною і переконливою є й теза П. Кралюка про те, що «... Микола Рєпнін хоч і діяв у межах імперського курсу, все ж сприяв зміцненню в української еліти усвідомлення про особливість, окремішність та неповторність нашої історії» [10, с. 20]. У підсумках дослідник констатує, що «... завдяки Рєпніну на теренах колишньої Гетьманщини в першій третині XIX століття поживалося українське культурне життя. Не без його участі тут сформувалася атмосфера, яка сприяла поширенню українофільських ідей» [10, с. 20].

Висновки. Позитивним моментом новітньої української історіографії стало те, що при залученні нової джерельної інформації вона спростувала радянський підхід у ставленні до генерал-губернаторів як до царських сатрапів, що намагалися лише зберегти самодержавство у віддалених регіонах Російської імперії. Звернення до головних постатей генерал-губернаторств, їхніх індивідуальних рис, дало змогу сучасним дослідникам перервати традицію радянської історіографії у цьому питанні. Генерал-губернаторська форма правління і самі урядовці розглядаються вже як посередники у налагодженні конструктивних відносин між центром і регіонами. Так, основна діяльність генерал-губернаторів, у тому числі й М. Г. Рєпніна, переконані дослідники, була спрямована на користь регіонів.

Важливим досягненням новітньої української історіографії стало і те, що вийшли праці, спеціально присвячені постаті генерал-губернатора М. Г. Рєпніна, у яких простежено його життєвий шлях, світогляд, професійна кар'єра, з акцентом діяльності на теренах Лівобережної України. Сучасні дослідники переконані, що М. Г. Рєпнін був видатною особистістю не лише для свого часу, але й значною мірою випереджав його. Його світогляд і реальні справи не вписувалися в загальноприйняті на той час імперські канони, а намагання европеїзувати ввірений йому регіон, стало тим фактором, який призвів до його відставки та звинувачення у прагненні до автономізму.

1. Бутич М.І. До історії створення та діяльності генерал-губернаторств і військових губернаторств на Україні (кінець 18 – поч. 20 ст.). *Історичні дослідження*. К., 1985. Вип.11. С. 45–50.

2. Дремлюга С.П. З історії суспільно-політичної думки України першої половини XIX ст. Гурток князя М. Г. Рєпніна-Волконського. *Дніпропетровськ. іст.-археогр. зб.* Дніпропетровськ. Вип. I. На пошану професора М.П. Ковальського. 1997. С. 386–397.

3. Ерошкин Н.П. История государственных учреждений дореволюционной России. 3-е изд. М.: Высшая школа, 1983. 352 с.

4. Ерошкин Н.П. Крепостническое самодержавие и его политические институты (Первая половина XIX века). М.: Мысль, 1981. 252 с.

5. Жуковская Т.Н. Павел I и Александр I в лекционных курсах 1930–1950-х годов А.В. Предтеченского и С.Б. Окуня. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/pavel-i-i-aleksandr-i-v-leksionnyh-kursah-1930-1950-h-godov-a-v-predtechenskogo-i-s-b-okunya.pdf> (Дата звернення 21.11.2019).

6. Зайончковский П.А. Правительственный аппарат самодержавной России в 19 веке. М.: Мысль, 1978. 338 с.

7. Історіографія історії України: Курс лекцій / Коцур В.П., Коцур А.П. Чернівці: Золоті литаври, 1999. 520 с.

8. Історія Української РСР: У 8 т., 10 кн. Т. 3: Україна в період розкладу і кризи феодально-кріпосницької системи. Скасування кріпосного права і розвиток капіталізму (XIX ст.) / АН УРСР. Ін-т історії; Голов. редкол.: Ю.Ю. Кондуфор (голов. ред.) та ін.; Редкол. тому: А.Г. Шевелєв (відп. ред.) та ін. К.: Наук. думка, 1978. 608 с.

9. Конопка Н.О. Малоросійський військовий губернатор Микола Григорович Рєпнін. Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національний ун-т «Острозька академія». Острог, 2007. 223 арк.

10. Кралюк П. Покровитель українських автономістів. *День*. 2019. №161–162.

11. Лысенко Н.Н. Общественно-политическое движение на Украине в первой четверти XIX в. Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. К., 1975. 35 с.

12. Микола Григорович Рєпнін-Волконський. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (Дата звернення 21.11.2019).

13. Мироненко С.В. Самодержавие и реформы. Политическая борьба в России в начале XIX в. М.: Наука. 1989. 240 с.

14. Описи Лівобережної України кінця 18 – поч. 19 ст. К: Наукова думка, 1997. 325 с.

15. Потульницький В.А. Всесвітня історія: Історіософія світової та української історії XVII – XX століть. К.: Либідь, 2002. 480 с.

16. Предтеченский А.В. Очерки общественно-политической истории России в первой четверти XIX века. М., Л.: АН СССР. 1957. 456 с.

17. Селянський рух на Україні 1826–1849 рр.: Збірник документів і матеріалів / Упоряд. В.П. Баран, В. Боряк, М.І. Бутич, В.С. Шандра та ін. К.: Наукова думка, 1985. 504 с.

18. Шандра В.С. Малоросійське генерал-губернаторство в період урядування М. Г. Рєпніна. *Український історичний журнал*. №5. 2000. С. 78–88.

19. Шандра В.С. Малоросійське генерал-губернаторство, 1802–1856: функції, структура, архів. К., 2001. 356 с.

References

1. Butych M.I. (1985). *Do istoriyi stvorenniya ta diyal'nosti general-gubernatorstv i vijs'kovyx gubernatorstv na Ukrayini (kinecz' 18 – poch. 20 st.)* [The history of the creation and activity of governorates-general and military governorates in Ukraine (the end of the 18th – the beginning of the 20th centuries)]. *Istorychni doslidzhennya*. Kyiv, vol. 11. S. 45–50 (in Ukrainian).
2. Dremlyuga S.P. (1997). *Z istoriyi suspil'no-politychnoyi dumky Ukrayiny pershoji polovyny XIX st. Gurtok knyazya M.G. Ryepnina-Volkons'kogo* [From the history of socio-political thought of Ukraine in the first half of the nineteenth century. Circle of Prince M.G. Repnin-Volkonsky]. *Dnipropetrovs'k. ist.-arxeogr. zb.* Dnipropetrovsk, vol. 1, Na poshanu profesora M.P. Koval's'kogo, S. 386–397 (in Ukrainian).
3. Eroshkin N.P. (1983). *Istorija gosudarstvennyh uchrezhdenij dorevoljucionnoj Rossii* [History of state institutions of pre-revolutionary Russia], 3-e izd. Moscow: Vysshaja shkola (in Russian).
4. Eroshkin N.P. (1981). *Kreposnicheskoe samoderzhavie i ego politicheskie instituty (Pervaja polovina XIX veka)* [The feudal autocracy and its political institutions (First half of the 19th century)]. Moscow: Mysl' (in Russian).
5. Zhukovskaja T.N. *Pavel I i Aleksandr I v lekcionnyh kursah 1930–1950-h godov* A.V. *Predtechenskogo i S.B. Okunja* [Pavel I and Alexander I in the lecture courses of the 1930–1950s by A.V. Predtechensky and S.B. Okunj]. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/pavel-i-aleksandr-i-v-lekcionnyh-kursah-1930-1950-h-godov-a-v-predtechenskogo-i-s-b-okunya.pdf (in Russian). (Last accessed 21.11.2019).
6. Zajonchkovskij P.A. (1978). *Pravitelstvennyj apparat samoderzhavnoj Rossii v 19 veke* [The government apparatus of autocratic Russia in the 19th century]. Moscow: Mysl' (in Russian).
7. *Istoriografiya istoriyi Ukrayiny: Kurs lekcij* (1999). [History of Ukraine: Course of lectures]. Chernivtsi: Zoloti ly'tavry (in Ukrainian).
8. *Istoriya Ukrayins'koyi RSR* (1978). [History of the Ukrainian RSR]. U 8 t., 10 kn. T. 3: *Ukrayina v period rozkladu i kryzy feodal'no-kriposnycz'koyi systemy. Skasuvannya kriposnogo prava i rozvytok kapitalizmu (XIX st.)* [Ukraine in the period of rozkladu i crises feudal-kriposnitsky system. Acceptance of the law of law and development of capitalism (XIX century)]. Kyiv: Nauk. Dumka. (in Ukrainian).
9. Konopka N.O. (2007). *Malorosijs'kyj vijs'kovyj gubernator Mykola Grygorovych Ryepnin* [Little Russian military governor Nikolai Grigorovich Repnin. Dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Nacional'nyj un-t «Ostroz'ka akademiya». Ostrog. (in Ukrainian).
10. Kralyuk P. (2019). *Pokrovytel' ukrayins'kyx avtonomistiv* [Patron of Ukrainian Autonomists]. *Den'*, no 161, S. 161–162. (in Ukrainian).
11. Lysenko N.N. (1975). *Obshhestvenno-politicheskoe dvizhenie na Ukraine v pervoj chetverti XIX v.* [Social and political movement in Ukraine in the first quarter of the XIX century]. Avtoref. dis... kand. ist. nauk: 07.00.01. K. (in Ukrainian).
12. Mykola G. *Repin-Volkonsky* URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (in Ukrainian). (Last accessed 21.11.2019).
13. Mironenko S.V. (1989). *Samoderzhavie i reformy. Politicheskaja bor'ba v Rossii v nachale XIX v.* [Autocracy and reform. Political struggle in Russia at the beginning of the XIX century]. Moscow: Nauka (in Russian).
14. *Opysy Livoberezhnoyi Ukrayiny kincy 18 – poch. 19 st.* (1997). [Descriptions of the Left Bank Ukraine at the end of the 18th – early 19th centuries]. Kyiv, Naukova dumka (in Ukrainian).
15. Potulnitsky V.A. (2002). *Vsesvitnya istoriya: Istoriosofiya svitovoyi ta ukrayins'koyi istoriyi XVII – XX stolit'* [World History: History of World and Ukrainian History of the 17th – 20th Centuries]. Kyiv, Lybid' (in Ukrainian).
16. Predtechenskij A.V. (1957). *Ocherki obshhestvenno-politicheskoy istorii Rossii v pervoj chetverti XIX veka* [Essays on the socio-political history of Russia in the first quarter of the 19th century]. Moscow, Leningrad: AN SSSR (in Russian).
17. *Selyans'kyj rux na Ukrayini 1826–1849 rr.: Zbirnyk dokumentiv i materialiv* (1985). [Peasant Movement in Ukraine 1826–1849: Collection of Documents and Materials]. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
18. Shandra V.S. (2000). *Malorosijs'ke general-gubernatorstvo v period uryaduvannya M.G. Ryepnina* [Little Russian Governor-General during the reign of M.G. Repnina]. *Ukrayins'kyj istorychnyj zhurnal*, № 5. S. 78–88 (in Ukrainian).
19. Shandra V.S. (2001). *Malorosijs'ke general-gubernatorstvo, 1802–1856: funkciyi, struktura, arxiv* [The Little Russian Governor-General, 1802–1856: Functions, Structure, Archives]. Kyiv (in Ukrainian).